

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА У ВИХОВНОМУ ПРОСТОРІ ВНЗ

Алла РАСТРИГІНА (Кіровоград)

У статті розглянуто організаційно-педагогічні умови професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога-музиканта у виховному просторі факультету мистецтв та окреслено можливості їхнього ефективного функціонування в становленні духовного потенціалу сучасного фахівця.

В статье рассмотрены организационно-педагогические условия профессионально-личностного развития будущего педагога-музыканта в воспитательном пространстве факультета искусств и очерчены возможности их эффективного функционирования в становлении духовного потенциала современного специалиста.

Ключові слова: мистецький освітній простір, професійно-особистісний розвиток, виховний простір, педагогічне сприяння, саморозвиток, творче самовираження, духовний потенціал

Постановка проблеми. Тенденції розвитку сучасного суспільства обумовлюють реконструкцію не лише освітньої складової в системі вищої мистецької освіти, актуалізуються питання, пов'язані з включенням особистості в ціннісно-смысловий світ культури, що забезпечує становлення духовних якостей майбутнього фахівця, його суб'єктності, самосвідомості, прагнення до пізнання, свободи самовираження. Це визначає якість і вектор перетворень в організації професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта, здатного до усвідомлення себе в ролі суб'єкта відношень зі світом мистецтва, в міжособистісних стосунках, в самоідентифікації себе як особистості й музиканта-професіонала, до реалізації своїх індивідуальних здібностей і інтелектуальних

можливостей в ефективній професійній діяльності.

Відправними позиціями, що актуалізують звернення до зазначеної проблематики являються концептуальні положення про те, що на зміну уніфіковано-масовому способу життя прийшли індивідуалізовані потреби кожного з суб'єктів педагогічного процесу у вільному саморозвитку, самовираженні й самореалізації (А.Растригіна) [1]; про необхідність формування індивідуального освітнього простору особистості (А.Ніколаєва) [2] та специфіку художнього освітнього простору (І.Шевченко) [3]; про взаємозв'язок процесів художнього сприйняття й творення мистецтва з духовним розвитком особистості (Г. Падалка) [4]; про соціокультурний статус мистецтва як процесу і результату творчості, найбільш відміченого впливом індивідуальності й здатного ефективно впливати на її духовний потенціал (Е.Отич) [5]; про духовність як прояв вищих устремлень людини до пізнання й служіння іншим людям (О. Олексюк) [6] .

Стає очевидним, зміна освітньої парадигми вимагає рішучої відмови від орієнтації тільки на знанієвий підхід, з його традиційною передачею накопичених знань і умінь, тим більше, коли це стосується сфери мистецтва. Це призводить до зміни сенсу музично-педагогічної діяльності сучасного фахівця й визначає необхідність вирішувати в освітньому процесі факультету мистецтв проблему

підтримки професійно-особистісного саморозвитку студента як умови його духовного розвитку і професійного самовдосконалення. Для забезпечення ефективності цього процесу значущим, на наш погляд, стає використання не лише навчальних, але і виховних педагогічних можливостей і ресурсів мистецького освітнього простору ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень. Пропонована нами концепція професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога-музиканта у виховному просторі ВНЗ обумовлена необхідністю вирішення проблем, пов'язаних з характерними особливостями сучасного фону виховання, одним з найбільш актуальних завдань якого є виховання духовності сучасної людини. Вона спирається на засадничу у вітчизняному освітньому просторі особистісно-орієнтовану парадигму освіти, співзвучна з сучасними освітніми концепціями, що набирають силу в європейському освітньому просторі й розкривають закономірності культурно-освітнього простору як соціально-педагогічної системи (В. Гатальский, Росія), специфіку мистецького освітнього простору в розкритті духовного потенціалу особистості (О. Олексюк, Г. Падалка, Україна), особливості художнього виховання як способу цілісної реконструкції культури особистості, завдяки якій здійснюється педагогічний вплив на соціокультурне середовище і культуру демократичного суспільства в цілому (І.Кевишас, Литва).

Визначення організаційно-педагогічних умов професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога-музиканта у виховному просторі ВНЗ й можливостей становлення його духовного потенціалу складає мету даної статті.

Виклад основного матеріалу. У рамках даної статті ми розглядаємо саме виховний сегмент мистецького освітнього простору, як один з його компонентів, який формується безліччю взаємодіючих суб'єктів, визначається специфікою професії майбутнього педагога-музиканта й включає сукупність духовних чинників, що забезпечують можливість творчого освоєння студентом цього простору та творення в ньому себе як особистості й професіонала. Доповнюючи і компенсуючи можливості навчальної діяльності, виховна складова мистецького освітнього простору ВНЗ забезпечує становлення і розвиток духовного потенціалу майбутнього фахівця за рахунок включення його в різні сфери музично-педагогічної діяльності, художньо-мистецького розвитку, міжособистісних та соціокультурних відносин, соціальної практики.

Категоріальний апарат сучасної вітчизняної і зарубіжної педагогічної науки оперує новими сенсами відносно поняття

"виховний простір", що розкривають його сутність з різних позицій:

- як освітній розвиваючий простір, в якому моделюються умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору оптимальної траєкторії розвитку й професійного зростання особистості (О.Отіч, В. Степанов);

- як динамічну систему взаємопов'язаних подій, що виступають умовами особистісного розвитку людини й створюються колективними або індивідуальними зусиллями (Д.Григорьев, Г. Падалка);

- як результат діяльності творчого й інтеграційного характеру (О.Горбенко, Н.Селиванова).

Таким чином, виховна складова мистецького освітнього простору багатомірна й динамічна. Вона включає форми спілкування, що склалися, цінності культури й мистецтва, значущі події й символи, й є основопокладаючою у визначенні "світу культури" особистості: її сенсів, цінностей, норм, ідеалів, професійної успішності. Специфіка цього процесу полягає в тому, що він здійснюється опосередковано: як через створення оптимальних організаційно-педагогічних умов, так і в процесі включення особистості в різні види соціокультурної й професійної діяльності.

Тобто, ефективність професійно-особистісного розвитку айбутнього фахівця залежить, з одного боку від змісту та якості мистецького освітнього простору, в який він включений об'єктивно, з іншої - від його "зустрічної активності" [7] - усвідомленого прагнення до духовного самоудосконалення й творчого самовираження в професійній діяльності.

Визначення змістовних характеристик мистецького освітнього простору в його виховному сегменті пов'язане, передусім, зі створенням атмосфери, яка сприяла б демократичним міжособистісним стосункам між його суб'єктами, особистісному становленню кожного з них та прагненню до творчого самовираження.

Іншими словами, виховний простір ВНЗ передбачає наявність системи педагогічного сприяння як виду ціннісної взаємодії педагога й вихованця і як елементу вільного виховання. Як і будь-яке явище, що несе в собі ідею свободи, педагогічне сприяння вимагає від педагога певних додаткових зусиль і полягає в організації ціннісно-сміслового простору взаємодії, в якій духовна культура особистості викладача, духовний зміст, виражений у витворах мистецтва і власний досвід духовного становлення студента стає матеріалом для побудови ним своєї "внутрішньої форми". В основу педагогічного сприяння покладено вільний розвиток особистості, плюралізм думок

і дій усіх його суб'єктів, затвердження самоцінності особистості, де педагог виступає виключно в ролі фасилітатора у виборі студентом індивідуальної траєкторії його професійно-особистісного розвитку.

Сутнісною характеристикою останнього є суб'єктність, що відзеркалює здатність особистості усвідомлено сприймати становлення власних духовних потенцій на основі вільного вибору й особистісного присвоєння як професійних, так і загальнолюдських цінностей, що, власне, й обумовлює "зустрічну активність" майбутнього педагога-музиканта. У виховному просторі ВНЗ така позиція майбутнього фахівця означає єднання множинності "Я", де кожен зберігає власну самоцінність, залишається самим собою, проте привносить до спільної діяльності своє, індивідуальне.

Таким чином, однією з провідних умов ефективного функціонування мистецького освітнього простору є взаємодія педагога і вихованця на засадах педагогічного сприяння, головною ознакою якого є опора на суб'єктність студента, коли за створення і вдосконалення виховного простору відповідальним є студентське співтовариство. Тоді цей простір стає простором студентської спільності, наповнений як їхніми духовними запитами, так і реальними проблемами, пов'язаними з необхідністю вирішувати щоденні особисті і професійні завдання і нарівні з педагогами бути суб'єктами його освоєння. Такий простір студенти сприймають як власну територію, за яку вони несуть відповідальність і саме він може стати чинником професійно-особистісного саморозвитку майбутнього фахівця.

Не менш важливою умовою успішного функціонування виховного простору є його динамічність і відкритість як до творчого використання можливостей і надбань культурного оточення ВНЗ і соціуму, так і до творчого самовираження студента в процесі його професійного становлення, а також прийняттю будь-яких нестандартних рішень та можливих спонтанних проявів на шляху до його особистісного становлення. У такій ситуації проявляються нові можливості середовища, виникають нові зв'язки між суб'єктами виховного процесу, що дозволяє студентів усвідомити й осмислити свої творчі можливості і духовні інтенції.

Тобто, в ситуації, коли виховний простір не піддається впливу зовні заданих стандартів, коли відсутнє формальне відношення до осмислення його виховного потенціалу з боку викладачів, вірогідність дійсно ефективного професійно-особистісного розвитку майбутніх педагогів-музикантів стає реальністю.

Актуальним в такому процесі стають діалоговий режим і наявність атмосфери взаєморозуміння усіх суб'єктів виховання й узгодженні уявлень про взаємодію педагога і студента; оприлюдненні педагогом методологічних позицій і прийнятті їх студентами; осмисленні і привласненні студентами цінностей мистецького освітнього простору та наданні їм можливості вибору індивідуальної траєкторії руху до професійно-особистісного становлення в умовах мистецької педагогічної реальності. Тобто, створення концепції професійно-особистісного розвитку студента, що є прийнятною для усіх суб'єктів мистецького освітнього середовища, є ще однією умовою ефективного виховного простору.

Здійснюючи педагогічне сприяння щодо створення студентом в навчальному процесі ВНЗ або у позанавчальній діяльності культурно значущої ситуації, викладач вступає в особливий виховний простір - "простір проекту" [8], і тут він має бути не лише транслятором певної музичної культури, а й активним учасником того художнього середовища, в якому живе і розвивається вихованець. У свою чергу студент за рахунок власних зусиль і спрямувань, проявляє "зустрічну активність" й готовність стати учасником і творцем цього середовища. Тобто, для такого простору характерним є прагнення педагогів і студентів до постійного творчого пошуку, що забезпечує включеність студента в процес саморозвитку і самовираження, розкриття його особистісних устремлень та його духовного потенціалу.

Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що дотримання окреслених організаційно-педагогічних умов у виховному просторі ВНЗ сприяє професійно-особистісному розвитку майбутнього педагога-музиканта і є чинником виховання його духовного потенціалу.

Підтвердженням вищезазначених теоретичних положень може стати досвід факультету мистецтв Кіровоградського державного педагогічного факультету імені В. Винниченка. Специфіка музики як мистецтва й як предмета музично-педагогічної освіти, що є багатофункціональним комплексом можливостей розвитку емоційного сприйняття, художнього мислення, активізації творчого потенціалу майбутнього педагога-музиканта, зумовлює певні особливості професійно-особистісного розвитку у виховному сегменті мистецького освітнього простору.

Вплив мистецтва завжди потребує від особистості співтворчості, активного естетичного реагування, осмислення його художньої цінності. Особистість відбиває у своїй свідомості художній образ, завдяки чому

мистецтво і виконує своє головне завдання - розвиває духовний потенціал людини. Перенесення ж досвіду художньо-творчої діяльності, яка отримується студентом в процесі навчання, в сферу індивідуального освітнього простору, наповненого особистісними сенсами, відкритістю до змін і здатністю до творчого самовираження дозволяє говорити про виховання духовності майбутнього педагога-музиканта.

Висновок. Використовувана нами в практиці роботи зі студентами модель педагогічного сприяння й співпраці, передбачає дотримання вищезгаданих умов професійно-особистісного розвитку студента. А також зумовлює використання таких форм організації цього процесу, які б сприяли становленню суб'єктності усіх учасників виховного простору на основі привласнення принципів педагогіки свободи як основоположної педагогічної концепції щодо творчого саморозвитку і самовираження особистості. Саме за таких умов спростовується питання, що часто-густо виникає у повсякденній роботі із студентами : чи можливо сьогодні змусити майбутнього фахівця усвідомлено розвивати свій духовний потенціал, ефективно працювати й творити, розвиватися особистісно й професійно. Змусити - неможливо. Оскільки вже за визначенням це не буде його власним вільним вибором. Але допомагати, сприяти студентам в розкритті їхнього власного "Я", у визначенні індивідуальної траєкторії їхнього професійного саморозвитку, підтримати їхні інтереси й домагання, сприяти творчому самовираженню,

створюючи у виховному просторі ВНЗ відповідні умови для самореалізації - це й є одне з найбільш важливих завдань мистецької педагогічної освіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Растрігіна А.Н. Педагогіка свободи : Методологічні і соціально-педагогічні основи - (Монографія). - Кіровоград, 2002. - 256 с. (на укр. мові)
2. Николаева А.А. Проблема индивидуального образовательного пространства в современной педагогике // Педагогическое образование и наука - 2009. - № 4
3. Шевченко І. Л. Формування професійної культури майбутнього вчителя музики в позанавчальній діяльності. Навчально-методичний посібник.-Кіровоград. - Імекс -ЛТД -2008 - 69с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін).-К.: Освіта України, 2008. - 274
5. Отич О. М. Педагогіка мистецтва у розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи// Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць. - Вип. 7 (12). -К.:НПУ, 2009. - С. 40 - 44
6. Олексюк О. М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. - К: КНУКіМ, 2006. - 188с.
7. Гатальский В. Д. Культурно- образовательное пространство как социально-педагогическая проблема // Педагогика. - 2009. - №3
8. Крылова Н.Б. Культурология образования // Народное образование. Серия "Новые ценности образования". - 2000. - № 10

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА:

Растрігіна Алла Миколаївна- професор, доктор педагогічних наук, завідувачка кафедрою вокально-хорових дисциплін і методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Наукові інтереси: організаційно-педагогічні умови професійно-особистісного майбутнього педагога-музиканта у виховному просторі ВНЗ.